

הדף היומי



עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא מציעא - דף פד, פה, פו

סיכום הדף

נושא היום: דברי אגדה במעשי התנאים

אמרו את טענותיהם ויצאה קול מהעליה עם פסק הדין. יום אחד במריבה של אשתו של ראב"ש עם שכנתה אמר השכנה שתהא כבעלה שלא ניתן לקבורה, אמרו החכמים אם כך אין זה כבודו של ראב"ש. וי"א שרשב"י בא אליהם בחלום ואמר להם פרידה אחת יש לי ביניכם מדוע אתם לא מביאים אותה אלי. בני העיר עכבריא לא הניחו לחכמים להתעסק בקבורתו כיון שכל השנים ששכב בעליית הגג לא באה חיה רעה לעירם. בערב יוה"כ שהיו טרודים, הלכו בני העיר הסמוכה ונטלו את ראב"ש כאשר הגיעו למערת רשב"י מצאו נחש מסביב למערה אמרו לנחש יכנס בן אצל אביו ופתח את פיו, וקברוהו.

שלח רבי ישמעאל עם אשתו של ראב"ש שתינשא לו, אמרה לו "כלי שנשתמש בו קודש ישתמש בו חול"? ובא"י אמרו בלשון משל בכלי שהשתמש היציג הגדול ישתמש הרועה הפשוט? שלח לה רבי שאמנם בתורה גדול ממנו אך לא במעשים טובים. אמרה לו בתורה איני יודעת, אבל במעשים טובים גדול ממך שהרי קיבל על עצמו יסורים.

לנבי תורה מצאנו שראב"ש היה גדול מרבי, שישבו רשב"ג ורבי יהושע בן קרחה על ספסלי בימיהם, וישבו לפניהם ראב"ש ורבי על הרצפה, היו שואלים ומתריצים בדברי תורה, אמרו החכמים שישבו בבית המדרש הרי אנו לומדים מהם ד"ת, עשו להם ספסלים, אמר רשב"ג פרידה אחת יש לי וע"י שאתם עושים לו ספסל יש חשש לעין הרע. והורידו את רבי בחזרה, אמר רבי יהושע בן קרחה, האם מחמת שיש לרבי אב הורדנו אותו, וראב"ש שאין לו אב ימשיך לשלוט בו עין הרע. והורידו אף את ראב"ש. חלשה דעתו של ראב"ש שחשיבהו כרבי. עד אותו היום שאמר רבי הלכה סיעה בעדו ראב"ש, מאתו היום שאמר רבי הלכה דחה את תשובתו. חלשה דעתו של רבי, אמר לו אביו רשב"ג, אתה ארי בן שועל, ואילו ראב"ש ארי בן ארי. וזה שאמר רבי שלשה ענוותנים, אבא, היינו רשב"ג, בני בתירה ויונתן בן שאול. מבארת הגמ', שרשב"ג היה ענו כמבואר שקרא לעצמו "שועל", ביחס לבנו. בני בתירה, שיתירו על הנשיאות ומינו את הלל במקום. יונתן בן שאול שאמר לדוד "ואתה תמלוך על ישראל ואני אהיה לך למשנה". מסקנת הגמ' שרשב"ג בודאי היה ענו, אבל לבני בני בתירה ניתן לומר שראו שהלל יודע יותר מהם. ולנבי יונתן אפשר וראה שהעם נמשך אחר דוד.

מבארת הגמ' שרבי גם הוא קיבל על עצמו יסורים, שש שנים בחולי ביציאת הקטנים. שבע שנים בחולי השניים והחניכיים. וי"א שמספר השנים הפוך. שומר הסוסים של בית רבי, היה עשיר יותר מ"שבור מלכא" כשהיה נותן אוכל לבהמות היה קולם נשבע למרחק של ג' מילין, והיה מכוון את השעה בזמן שרבי נכנס לבית הכנסת, כדי שלא ישמע קולו של רבי שצעק מרוב יסורים, ובכ"ז שמעו את קולו של רבי אף ליורדי הים. ולמרות יסוריו של רבי יסוריו של ראב"ש היו גדולים במעלתם שבאו והלכו מאהבה, ושל רבי מחמת מעשה באו לו. לקחו עגל לשחיטה ובא העגל ליד רבי ובכה, אמר לו רבי לך לשחיטה כי לך נוצרת, אמרו בשמים הואיל ולא קא מרחם יבואו עליו יסורים. וע"י מעשה הלכו, כאשר ראה את שפחתו מנקה את הבית וטאטה יחד עם בני חולדה אמר לה עזבי אותם "ורחמיו כל מעשיו" אמרו בשמים הואיל ומרחם נרחם עליו.

כל השנים שהיו יסורים אצל ראב"ש לא נפטר אדם קודם זמנו. וכל שנות היסורים על רבי לא נצרך העולם לגשם. ואמר רבה בר רב שילא שיום גשם קשה לעולם כיום הדין שאין אנשים יכולים לעשות עיסוקיהם. ואמר אמירא אם לא היה העולם צריך לגשם היו רבנן מבקשים רחמים כדי לבטלו. ואפילו שבזמן רבי לא ירד גשם כאשר היו עוקרים צנונית מהאדמה בגומה היה מים. הגיע רבי למקומו של ראב"ש, שאל האם יש בן לראב"ש אמרו לו כל זונה שנשכרת לאחרים בשנים, שוכרתו בשמונה מחמת יופיו. הביאוהו ורבי וסמכו כדי שיוגדר שמו כ"רבי" ובאמת ירצה להתעלות להגיע למדרגה זו, מסר אותו לרבי שמעון בן איסי בן לקווא שהיה אחי אמו, כדי שילמדו תורה. כל יום אמר שרוצה לשוב לעירו, אמר לו רבי שמעון עשו אותך לרבי הלבישו אותך בגדים נאים ואתה רוצה לשוב לעירך, אמר נשבע אני שלא ארצה לשוב לעירי. כאשר גדל הגיע ושיבתו של רבי, רבי שמעון קולו אמר יש לו קול שדומה לראב"ש, אמרו לו זה בנו. קרא עליו את הפסוק "פרי צדק עץ חיים" זה רבי יוסי בנו של רבי אלעזר בנו של רבי שמעון "ולקח נפשות חכם" זה רבי שמעון בן איסי בן לקווא. כאשר נפטר רבי יוסי ברבי אלעזר, הביאוהו למערת אביו היה נחש שלא נתן להם להיכנס אמרו לו פתח שיבא בן אצל אביו, ולא פתח. אמרו העם מפני שרא"א גדול מרבי יוסי, יצאה בת קול ואמרה שהסיבה שלא היה בעצור מערה יחד עם רשב"י.

כאשר הגיע רבי למקומו של רבי טרפון שאל אם יש בן לאותו צדיק, אמרו לו בן אין לו, אבל יש לו נכד בן לבתו, וכל זונה שנשכרת לאחרים בשנים שוכרתו בשמונה. הביאו את נכדו של רבי טרפון לרבי, אמר לו אם אתה חוזר בך אצן לך את בתי לאשה, חזר למוטב. וי"א שנשאה וגירשה. וי"א לא נשאה כדי שלא

המלכות מינתה את רבי ישמעאל ברבי יוסי לתפוס גנבים, שאל אליהו את רבי, עד מתי תהא מוסר וכו'. אמר לו, זוהי פקודת המלך ומה אעשה. אמר לו אליהו תברח כאביך.

כאשר נפגשו רבי ישמעאל ברבי יוסי, ורבי אלעזר ברבי שמעון, יכל צמד בקר לעבור תחת כריסם ולא היו נוגעים בבשרם. אמרה להם מכובדת גויה, שבניכם ממזרים שאינם יכולים להזקק לנשותיכם. אמרו לה שכריסן של נשותינו גדול משלנו (לשון ראשון ברש"י). ואין חשש ממזרות א. כי כאיש גבורתו" כל איברי האדם שווים בגודלם היחסי. ב. אהבה דוחקת הבשר. וענו לה למרות ש"אל תען כסיל כאולתו" כדי שלא תוציא לעז על בניהם.

אמר רי"ח שיעור אכילתו או הקיבורת (עי' בדברי השיט"ק בביאור המילה "איבריה") של ר"י, כחמת המחזיקה 9 קבין. אמר אב"י של רי"ח, 5 קבין. וי"א 3 של ר"פ כשיעור סל שעושים אנשי הרפנאי. אמר רי"ח אני נותרתי מאנשי ירושלים היפים. מי שרוצה לראות את מעין זוהר פניו של רי"ח, יקח כלי כסף שעתה יצא מבית האומן, ימלא בגרעיני רימון אדום, יניח מסביב ורדים אדומים, יניח את הכלי בין השמש לצל, ואתם יוצאות שיראה הם בדמיון לזוהר פניו של רי"ח. ולא נמנה רי"ח יחד עם רב כהנא רבי אבהו יעקב אבינו ואדם הראשון, כיון שלרי"ח לא היה זקן.

רי"ח ישב בפתח בית הטבילה כדי שיפגשו בו בנות ישראל העולות מן הטבילה ובזכות כך יהיה להם בנים יפים כמוהו ועמלים בתורה כמוהו. ולא פחד מעין הרע כיון שהיה מצאצאי יוסף הצדיק שהם מעבר לעין הרע כפי שדרש רבי אהבו, "בן פרת עלי עין", ונקרא עולי עין, היינו מעבר לעין. לרבי יוסי בר חנינא, "וידגו לרב בקרב הארץ" כמו דגים שאין עין הרע שולטת בהם.

רחץ רי"ח בירדן וראה את ר"ל שעדיין היה ראש לליסטים שקפץ לתוך הנהר אמר לו רי"ח כוחר גדול וראוי לסבול עול תורה. אמר לו ר"ל, הויפי שלך ראוי לנשים. אמר לו רי"ח קבל על עצמך עול תורה ואתן לך את אחותי לאשה שהיא יפה ממני. קיבל על עצמו ר"ל, ושוב לא יכל לקפוץ בחזרה, שתשש כוחו מאז שקיבל על עצמו עול דרך ארץ. רי"ח לימד את ר"ל את כל התורה. פעם אחת נחלקו החכמים בדין כלי מלחמה ממתים מקבלים טומאה האם משעה שיצאו מהכבשן או הקירור במים שלאחר הכבשן. רי"ח סבר משעת הכבשן נגמר הכלי. ור"ל סבר רק לאחר המים. אמר רי"ח ר"ל מבין בכלי מלחמה כיון שהיה מהליסטים, אמר לו ר"ל, שם קראו לי "רבי" ועתה קוראים לי "רבי". אמר לו רי"ח, אני קרבתו אותך תחת כנפי השכינה. חלשה דעתו של רי"ח, וחלה ר"ל, באה אשתו שהיתה אחותו של רי"ח וביקשה רחמים, אמר לה אמר לה אני יפרנס את בניך ואתם לאחר שימות ר"ל. נפטר ר"ל, ורי"ח הצטער מאוד שלא היה לו עם מי ללמוד, באו החכמים ושלחו את רבי אלעזר בן פדת, שילמד עם רי"ח, כל הלכה שאמר רי"ח, אמר ר"א ראה, אמר רי"ח וכי אני לא יודע שאני אומר כנון, ר"ל היה מקשה לי 24 קושיות, והיו 24 תירוצים וכך היתה מתבררת ההלכה. הלך רי"ח וצעק היכא את בר לקישא, עד שיצאה דעתו, ביקשו עליו רחמים ונפטר.

כפי הנלמד לעיל (פג, ב) בהוראת המלכות ראב"ש תפס גנבים, וליבו לא שקט עליו אולי חייב את הזכאי וקיבל על עצמו יסורים, בלילה הכינו לו 60 מצעים כדי לספוג את הדם, ובבוקר הוציאו 60 קערות עם דם ומוגלה מפצעיו. אשתו הכינה לו 60 מאכלים בריאים להבריאה אותו, ושידלה אותו שלא ילך לבית המדרש כדי שלא יפריעו לו. בלילה אמר ליסורים באו, בבוקר אמר לכו כדי שלא יהיה לו ביטול תורה. פעם אחת שמעה אשתו שקורא ליסורים, אמרה שלא עושה כן מרצונו ומכלה את ממון בית אביה, מרדה וזורה לבית אביה. באו ספנים והביאו לו 60 ארנקי כסף ועשו לו את המאכלים המבריאים. אשתו שלחה את ביתה לראות מה שלומו, אמר ראב"ש תאמרו לאמך העושר שיש לי גדול משל בית אביה וקרא על עצמו "היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה". הבריאה ראב"ש וחזר לבית המדרש, והביאו לפניו 60 מראות של דם, וטוהר את כולם, ריננו אחריו שלא יתכן שיש באחד מהם ספק, אמר אם באתם כולם טהורים ילדו כולם זכרים, אם יש באחד ספק תהא נקבה אחת ביניהם. ומצאו כולם טהורים וקראו אותם על שמו. ממה שראינו שכוחו של ראב"ש לטהר את מראות הדם, אמר רבי כמה רשעה המלכות שביניה לא בא ראב"ש לבית המדרש והתבטלו מפריה רביה. לפני שנפטר אמר לאשתו שהיות והחכמים כועסים עליו בעקבות שפתס גנבים, ואפשר ולא יתעסקו עם קבורתי כדון, השכיבי אותי בעליית הגג ואל תפחדי ירשמו. אמר רבי שמואל בר נחמיה סיפרה אמו של רבי יונתן שסיפרה אשתו של ראב"ש, שלא פחות מ 18 שנה ולא יותר מ 22 שנה ששכב בעליה הייתי מסתכלת בשערותיו וכשהיה נופלת שיערה היה דם באותו מקום. יום אחד יצאה תועלת מאוזנו, ופחדתי, בא אלי בחלום ואמר לי שלא אפחד שזה עונש על שלא מיחה כאשר ביזו תלמידי חכם. כשהיו באים בעלי דין לביתו של ראב"ש

יאמרו בשבילה חזר בתשובה. **הנהגתו** של רבי להחזיר בתשובה את בניהם של אחרים, מחמת דברי רבי יהודה בשם רב או רבי חיאי בר אבא בשם ריו"ח או רבי שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן, **כל המלמד את בן חברו תורה זוכה ויושב בישיבה של מעלה** שנאמר "אם תשוב ואשיבך לפני תעמד". **וכל המלמד את בן עם הארץ תורה**, אפילו נזרה גזירה הקב"ה מבטלה שנאמר "ואם תוציא יקר מזולל כפי תורה".

אמר רבי פרנץ בשם ריו"ח, כל שהוא ת"ח וכן בנו וכן נכדו שוב אין תורה פוסקת מדבריו לעולם "ואני זאת ברתי וכו' אמר ד' מעתה ועד עולם". הקב"ה ערב על זה. ומעתה ועד עולם **ביאר רבי ירמיה** התורה מחזרת אחר האכסניה שלה. **רב יוסף** ישב ארבעים תעניות כדי שלא תמוש התורה ממשפחתו, אמרו לו משמים "לא ימשו מפיו" **ישב** עוד ארבעים תעניות, אמרו לו "מפיו ומפי זרעך". **ישב** עוד ארבעים תעניות, אמרו לו "מפיו ומפי זרעך ומפי זרע זרעך". **אמר** יותר איני צריך שהיה התורה מחזרת אחר אכסניה שלה.

כאשר עלה רב זירא לארץ ישראל ישב מאה תעניות כדי שישכח את תלמוד בבל כדי שלא יפריע לו בדרך הלימוד של ארץ ישראל. **ישב** עוד מאה תעניות כדי שלא יפטר ר"א בימינו ויצטרך לשאת בעול הציבור. **ישב** עוד מאה תעניות שלא ישלוט בו אש הגיהנם. **כל לי יום** בדק את עצמו, הדליק אש בתנור וישב בתוכו והאש שלטה בו. **יום אחד החכמים נתנו את עיניהם בו** ונחרכו שקויו מאז לקראו לו הקטן חרוך השקויים.

"מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ד' אליו ויגדה על מה אבדה הארץ", דבר זה שאלו לחכמים ולא פירשוהו, שאלו לנביאים ולא פירשוהו, **עד שפירש הקב"ה** "על עזבתם את תורת"י ביאר רבי יהודה בשם רב, שלא בירכו בתורה תחילה.

בלב נכון תנוח חכמה **ביאר רב חמא**, זה תלמיד חכם בנו של ת"ח, **ובקרב כסילים תודע** זה ת"ח בנו של עם הארץ, ומודיע לכל שהוא ת"ח. **אמר עולא** משל לכלי ריק שיש בו סלע אחד שמשמיע קול חזק.

"קטן וגדול שם הוא ועבד חופשי מאזוני", **ביאר רבי ירמיה לרבי זירא**, אם מקטין את עצמו על דברי תורה בעולם הזה נעשה גדול לעולם הבא. והשם עצמו כעבד על דברי תורה בעולם הזה נעשה בן חורין לעולם הבא.

ר"ל ציין את המערות של החכמים כדי שלא יכשלו כהנים באהל הטומאה. **כאשר הגיע למערתו של רבי חיאי** לא מצא את מקומו, חלשה דעתו ואמר רבש"ע לא פלפלתי בתורה כמותו. **אמר לו** פלפלת כמותו אך לא הרבצת תורה כמותו. **כשהיו מתנצחים רבי חנינא ורבי חיאי**, **אמר רבי חנינא** האם אתה מתנצח עימי שהרי אם תשתכח התורה אחזירה בפילפולי. **אמר רבי חיאי** האם אתה מתנצח איתי שעשיתי שלא תשתכח תורה מישראל. **מבארת הגמ'**, רבי חיאי זרע פשתן, מגדל הפשתן טווה עשה רשתות לציד, צד בהם צבאים שאת בשרם האכיל ליתומים, ומתעורר מנהגות וכתב עליהם חומשים והלך לערים שלא היה בהם תלמידים תינוקות ולמד תורה ומשניות, **ואמר** לתינוקות עד שאחזור תשגנו אחד לרעהו את מה שלמדתי אתכם, **וכך** גרם שלא תשתכח תורה מישראל. **זה** שאמר רבי כמה גדולים מעשה חיאי, שאלו רבי ישמעאל ברבי יוסי, האם יותר ממך, אמר לו כן. האם יותר מאבא אמר לו, ח"ו לא.

אמר רבי זירא אמש נראה אלי בחלום רבי יוסי ברבי חנינא שישב בישיבה של למעלה לי רבי יוחנן שישב ליד רבי ינאי שישב ליד רבי חנינא שישב ליד רבי חיאי, **ואמר לו** שלא שייך להושיב את רבי יוחנן אצל רבי חיאי.

אמר רב חביבא סיפר רב חביבא בר סורמקי, ראיתי אחד מן החכמים שהיה אצל אליהו הנביא בבוקר היו עיניו יפות ובערב כמי שנשרפו, וביאר לי שביקש מאליהו לראות את החכמים בישיבה של מעלה **ואמר לי** שבכולם אני יכול להסתכל מלבד ממקומו של רבי חיאי. בכל המקומות המלאכים מסייעים מלבד מקומו של רבי חיאי. **ואמר החכם** שהסתכל בכ"ז על מקומו של רבי חיאי ובאו ניצוצות אש וסיומו את עינו. **הלכתי** לקברו של רבי חיאי ובקשתי רחמים ע"י שלמדתי את דבריו, ונרפאתי.

אליהו הנביא היה מצוי בישיבתו של רבי, בראש חודש אחד אחר, שאל אותו רבי מדוע, **אמר לו** עד שהעמדתי את האבות הקדושים ונטלתי ידיהם והתפללו והשכבתי אותם בחזרה. **שאל אותו רבי** מדוע אתה לא מעמיד אותם יחד אלא כל אחד לחוד. אמר לו אליהו, חוששים בשמים שאם יתפללו ביחד יביאו אלא הקץ קודם זמנו. **שאל רבי** האם יש בעולם הזה מישהו שתפילתו נשמעת כמותם, אמר לו אליהו, רבי חיאי. **נזר רבי תענית** והוריד לתפילה את רבי חיאי ובניו. אמר רבי חיאי משיב הרוח ונשבה רוח. אמר מוריד הגשם וירד גשם. כאשר הגיע למחיה המתים, רעש העולם. **אמר בשמים** מי גילה סוד זה שתפילתו של רבי חיאי מתקבלת. אמרו אליהו. **הביאו את אליהו** והכו אותו שישים חלקות של אש. **בא אליהו** כדוב של אש והפריע לחכמים להתפלל.

שמואל שהיה בקיא במהלך הירח היה רופא של רבי, פעם אחת שחלה רבי אמר לו שמואל אתן לך רפואה. **אמר לו** רבי קשה עלי. אמר לו אמרח לך רפואה. אמר לו שקשה לו, נתן שמואל סם חריף בתוך קנה והניח תחת מראשותיו של רבי וחלחל הסם ורפא את עינו. **רצה** רבי להסמיך את שמואל, אך לא הסתייע הדבר, אמר לו אל תצטער ראיתי בספר אדם הראשון שכתוב "שמואל ירחינאה" **היינו** הבקיא בסוד העיבור. יקרא חכם ולא יקרא רבי ורפואתו של רבי תבא על ידו.

עוד נאמר בספר "אדם הראשון", **סוף תקופת התנאים**: רבי ורבי נתן. סוף **תקופת ההוראה**: רב אשי ורבינא. **אמר רב כהנא** שסיפר לו רב חמא בן בתו של חסא על רבה בר נחמני, שנפטר מן העולם מחמת גזירת המלכות, **הלשינו** עליו שגורם 12,000 איש לא ישלחו מיסים פעמיים בשנה בזמן שמגיעים ל"רחי כלה". **שלחו** שליחים מטעם המלכות לחפש, וברח וכו', **לבסוף** מצאו השליח בפומבדיתא, באותו מקום שבא השליח **התחבא** אף רבה בר נחמני, **כאשר** השליח ישב ואכל ושתה זוגות, באו השדים ותקפוהו, **שאלו** בעלי האכסניה את רבה מה נעשה עימו, אמר תשקו אותו עוד כוס וכך יתבטל ה"זוגות". ובאמת נרפא. **אמר** השליח אני

יודע שהאדם שאני מחפש נמצא כאן, **חופש** ומצא את רבה. **אמר** השליח לרבה אם חוזר לבית המלך אם יהרגו אותי לא אספר היכן אתה, **אבל** אם ייסרו אותי לא אעמוד ביסורים ואספר היכן אתה, סגר את רבה בחדר. **ביקש** רחמים נפל הקיר וברח לאגם. **ישב** על עץ דקל ולמד, **שמע** שדנים בישיבה של מעלה בדין טומאת צרעת, **ואמרו** שרבה בר נחמני יכריע שהוא יחיד בבידועת נגעים ואהלות, **שלחו** את מלאך המוות להביאו אך לא יכל להתקרב אליו מחמת שלא פסק מללמוד. **נשבה** רוח בן הקיים **וחשב** רבה שזה פרשי המלך, **אמר** מוטב שאמות ולא אמסר ביד המלכות. **לכני הנידון** שהיה בישיבה של מעלה בדין בהרית שלא ידוע האם שער לבן קדם או לא, בזמן פטירתו אמר ע"ז טהור טהור. **יצאה בת קול ואמרה** אשריך רבה בר נחמני שגופך טהור ויצאה נשמתך בטהור. **נפל פתק** מן השמים שרבה בר נחמני נתבקש לישיבה של מעלה. **יצאו אביי ורבא** וכל החכמים לטפל בקבורתו אך לא ידעו היכן הוא, הלכו לאגם וראו ציפורים שעושים צל בכנפיהם על מקום מסויים, וכך ידעו היכן הוא. **ספדו** לו ג' ימים וג' לילות. **נפל פתק** מן השמים, כל הפורש מההספד יאה בידיו, וספדוהו שבעה ימים, **לבסוף נפל פתק** לכו לבתיכם בשלום. **באותו היום** שנפטר הייתה רוח סערה שזרקה רבי מצד אחד של נהר פפא לצד השני, **אמר אותו ערבי** רבש"ע כל העולם שלך ואף רבה בר נחמני אתה אוהבו של רבה והוא אוהבך, מדוע אתה מחריב את העולם. ונרגעה הסערה.

רבי שמעון בן חלפתא שהיה בעל בשר, עלה ביום חם לראש ההר וביקש מבתו שתנפנף עליו במניפה ויתן לה אגודות של בשר נרד, **תוך כדי נשבה רוח**, אמר כמה אגודות של נרד אני צריך לשלם להקב"ה.

למדנו במשנה שלגבי שכירות פועלים הכל כמנהג המדינה, **באו לרבות** שאם המנהג שנותנים לפועלים אוכל ומשקה, לא יכול בעל הבית לומר תבואו לפני הזמן ותאכלו וכו'.

מבארת הגמ' שהביאו את המעשה של רבי יוחנן בן מתאי ובנו, **אם התנה** בעל הבית שיתן מזונות, התכוון לרבות להם כפי שאמר רבי יוחנן, שאל"כ מדוע התנה עם הפועלים, הרי בין כך מחוייב לתת להם מזונות.

מבואר בדברי רבי יוחנן שסעודתו של אברהם אבינו הייתה גדולה משל שלמה המלך. **ושואלת הגמ'** הרי אצל שלמה המלך כתוב שבכל יום היה 30 כור סלת, 60 כור קמח, 10 בקר, 10 בקר רעי, 100 צאן, מלבד איל צבי ויחמור וברברים אבוסים. **ולדעת רב** הקמח וסולת שנאמרו זה לצורך הטבחים לבישול, אבל לחם היה הרבה יותר. **רבי יצחק אמר** שהבשר האמור זה למאכל מסויים ולא לכל הכמות. **עוד אמרו** שלשלמה המלך היו 1000 נשים וכל אחת הכינה כפי הכמות שנאמרה בפסוק, היות וכל אחת אמרה אצלי סועד היום. **ואילו אצל אברהם אבינו** נאמר ג' בקר בלבד. **מבארת הגמ'** שאצל אברהם אבינו, ג' בקר לג' אנשים. אבל אצל שלמה הסעודה הייתה מיועדת לכי ישראל ויהודה.

"ברברים אבוסים" לרב, שאבוסים אותם בעל כורחם. **לשמואל**, שאבוסים עצמם לבד. **לריו"ח**, מביאים שור שלא עבד ותרנגולת שלא גידלה אפרוחים ואותם אבוסים. **ואמר ריו"ח** המובחר שבהמות זה שור, והמובחר שבעופות זה תרנגול. **לאמימר**, הכוונה שלקחו תרנגולת שחורה שמסתובבת במקום שעושים יין ואוכלת חרצנים וכריסה גדול עד שלא יכולה לפסוע על קנה מרוב שומן.

אצל אברהם אבינו נאמר "ואל הבקר רץ אברהם ויקח בן בקר רך וטוב" **ודרשו** רב יהודה בשם רב, "בן בקר", ו. "רץ", 2. "טוב", 3. **וממה שאמרה** תורה "ו" החיבור למילה טוב, אין הכוונה שהבשר רך טוב, אלא מרבה שהיו ג' בקר. ואם המילה טוב נדרשת על מספר אין המילה רך נדרשת. **שאל רבה בר עולא** או רב הושעיא או רב נתן בר הושעיא, הרי מבואר שנתן לישמעאל "וימחר לעשות אתו" בלשון יחיד, **ביארו** שנתן כל אחד מהפרים שיעשה אותם, וכל אחד שהגיע לכדי אכילה הביא אברהם שנאמר "ובן הבקר אשר עשה ויתן לפנייה". **ושחט** ג' בקר **ביאר רב חנן** כדי שיהיה ג' לשונות בחדל.

אמר רבי תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם ממנהג המקום, שהרי משה רבנו שעלה לשמים לא אכל, וכאשר המלאכים ירדו לאברהם אכלו. והכוונה שנראו כביכול אכלו ושתו.

אמר רב יהודה בשם רב, מידה כנגד מידה, מה שעשה אברהם אבינו בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו. מה שעה ע"י שליח אף הקב"ה עשה ע"י שליח. "ואל הבקר רץ אברהם" **כנגד זה** "ורוח נסע מאת ד" לגבי השלו שהיה במדבר. "ויקח חמאה וחלב", "הנני ממטיח לכם לחם מן השמים" **ברייתא הון במדבר**. "והוא עומד עליהם תחת העץ", **לכני באר המים** "הנני עמד לפנך שם על הצור". "ואברהם הלך עמם לשלחם" **כנגד זה** "ויד' הלך לפנייהם יומם". **את המים לא נתן אברהם אבינו** אלא אמר להם, "יקח נא מעט מים", **וכך** במים של בני ישראל "והיכת בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם".

רבי חמא ברבי חנינא חלק וסבר שבזכות שנתן אברהם למלאכים חמאה וחלב זכו למן. **בזכות** "והוא עומד עליהם" זכו לעמוד הענן. **בזכות** "יקח נא מעט מים" זכו לבארה של מרים.

אמר רבי ינאי ברבי ישמעאל, "יקח נא מעט מים ורחצו רגליכם" **אמר** המלאכים חשדת בנו בערביים שעובדים לאבק הרגליים, **כבר** יצא ממך ישמעאל שרגיל לעשות כך. (המשך הסוגיא בביקור המלאכים אצל אברהם אבינו בדף הבא.)

עיונים על הדף

לדף 29

האמת היא דבר שבצינעה!

מספרת הגמ', שאמר ריו"ח אני נותרתי מאנשי ירושלים היפים. מי שרוצה לראות את מעין זוהר פניו של ריו"ח, יקח כלי כסף שעתה יצא מבית האומן, ימלא בגרעיני רימון אדום, יניח מסביב ורדים אדומים, יניח את הכלי בין השמש לצל, ואותם ניצוצות שיראה הם בדמיון לזוהר פניו של ריו"ח. ולא נמנה ריו"ח יחד עם רב כהנא רבי אבהו יעקב אבינו ואדם הראשון, כיון שלריו"ח לא היה זקן.

מבואר בדברי הגמ' את עוצמת זוהרו של רבי יוחנן. והדברים האמורים לא רק כלפי העומצה הרוחנית שהייתה בו, וח"ל לנו לדמיון מה היה, הרי מדובר בקדושי עליון

שאין לנו השגה כלל מה מדרגתם, אך למען נלמד למשך הדורות, נעמיק קמעה.

מענה צריך ללבן את הסוגיא בברכות (ה, ב), שם מבואר "רבי אלעזר חלש על לגביה רבי יוחנן חזא דהוה קא גני בבית אפל גלייה לדרעיה ונפל נהורא", כלומר רבי אלעזר היה חולה וכנס רבי יוחנן לבקר, כאשר ראה שהבית חשוך גילה את זרועו ונפל אור בבית. מביא רש"י שם את הסוגיא שלנו שברשי של רבי יוחנן היה מבהיק.

שואלים העולם, אם בשרו של רבי יוחנן מבהיק, מדוע נזקק לגלות את זרועו, מדוע פניו לא האירו את הבית מחשכתו???

שמעתי לבאר על דרך המוסר, דבר שבגלוי לא יכול להאיר, כל העוצמה של הרוחניות שמאירה, זה בדברים של צינעה. בדברים שגלויים לעין כל לא יכולים להגיע לרמות רוחניות גבוהות, כאשר האדם פועל בצינעותו, הוא כלפי הבורא, שם יהיה האור.

חברותא או מיתותא!

כאשר נפטר ר"ל, הצטער ריו"ח מאוד שלא היה לו עם מי ללמוד, באו החכמים ושלחו את רבי אלעזר בן פדת, שילמד עם ריו"ח, כל הלכה שאמר ריו"ח, אמר ר"א ראויה, אמר ריו"ח וכי אני לא יודע שאני אומר נכון, ר"ל היה מקשה לי 24 קושיות, והיו 24 תירוצים וכך היתה מתבררת ההלכה. הלך ריו"ח וצעק היכא את בר לקישא, עד שיצאה דעתו, ביקשו עליו רחמים ונפטר.

מבאר רבי בעלי המוסר, רבי יוחנן שהיה מלומד יסורים, כמבואר בגמ' בברכות (ה, ב) שהיו לו עשרה בנים שנפטרו בחייתו. ולא רק שעמד רבי יוחנן בעוצמת היסורים שבנו מת על פניו, אלא לקח עצם או שן מבנו העשירי שנפטר, ונשא עמו בכל מקום כדי לנחם בזה אנשים אחרים. כל כוחו של רבי יוחנן שעמד ביסורי הנפש העצומים באב שקובר את בנו, את עשרת בניו, מתעודד ומקבל תנחומים, ומנחם אחרים. כל אלו לא עמדו לרבי יוחנן כאשר ריש לקיש נפטר.

ת-ו-ר-ה! זה ההבדל, כאשר ראה רבי יוחנן שאינו מביא לידי ביטוי את עוצמת הלימוד שהיה רגיל לזה ביחד עם ר"ל, יצאה דעתו.

כל מה שהחזיק אותו כאשר נפטר בניו, זה רק כח התורה.

ענה שנפטר החברותא, על דרך שאמר (תענית כג, א) או "חברותא או מיתותא", רבי יוחנן לא מחזיק מעמד. וביארו, במה שאמר לר"א בן פדת, ר"ל שאל 24 קושיות, ותראתי 24 תירוצים, מה מיוחד במספר 24? הביאור, ששאלותיו של ר"ל ותשובותיו של רבי יוחנן עולים 48 קנייני התורה. כאשר הם ביחד מביאים לידי שלמות ההלכה לאמיתותה עומקה ורעיונה, כנגד כל קנייני התורה, כאן נמצאת השלמות, שצווק רבי יוחנן "היכא את בר לקישא" יוצאת דעתו, הוא לא עומד ביסורי הנפש, שאין המשך לקנייני בתורה.

שואלים העולם, כאשר ראו החכמים שיצאה דעתו של רבי יוחנן, מדוע התפללו שיפטר מן העולם. שיתפללו שיביא יחזור לאיתנו.

מבהיל! אם יחזור לאיתנו - שוב לא יהיה לו ר"ל - שוב יחזור צערו שאין לו את החברותא, ושוב יצא מדעתו. הגיעו החכמים למסקנא שכך טוב יותר.

(נושא זה האם מותר להתפלל על חולה שימות, או צריך להתפלל שיעשה הקב"ה מה שטוב לחולה, או להתפלל על בריאותו נושא זה ארוך וכבר כתבו בו הראשונים, ע"י בר"ן נדרים מ, א. ובאגרות משה ח"מ ב, עד ועוד)

קריאת שם ע"ש צדיק.

מבואר בגמ' שלאחר שחזר ראב"ש לבית המדרש והתיר את מראות הדם, נולדו 60 זכרים וקראו להם "רבי אלעזר" על שמו.

בעין יעקב לא קרס את המילה "רבי", ומסתבר הדבר שהרי קראו לילדים ע"ש רבי אלעזר, אך קראו להם "אלעזר". (ועי' בחידושי המהר"ל)

עוד מצאנו קראו ע"ש הצדיק, בגמ' בשבת (קלד) שמתו בניה של אותה אשה, וכאשר באה לפני רבי נתן וראה אותם ירוקים מידי ואדומים מידי, והמתין עם הברית, וכאשר נבלע דמם, אמר לה רבי נתן שניתן למולם בביטחה, מלה אותם וקראה אותם ע"ש רבי נתן.

וכן בגמ' בראש השנה (יח) שאמר רבי יוחנן למשפחה שמתו בניה בקיצור ימים, שיעסקו בתורה והאריכו ימים וקראו להם משפחת רבי יוחנן.

לדף פה

מדוע רבי גזר תענית בעוד שראה שמשמייים מעכבים?

מבואר בגמ' שאליהו הנביא איחר לשיעורו של רבי בראש חודש, וביאר את האיחור שהיה צריך להעמיד את האבות הקדושים לתפילה, ולא העמידם ביחד כדי שלא יקרב את הקץ. וכאשר שמע רבי דבר זה ושרבי חייא הוא המיוחד בתפילה גזר תענית והוריד את רבי חייא ובניו כדי שיעמדו בתחנונים. אמר לי הרה"ג מל שליט"א שראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א בשיעור בביתו ביום ו' עש"ק במדבר, ערב ראש חודש סיוון תשס"ט. ביאר בסוגיא זו כך.

אליהו הנביא היה תלמיד של משה רבנו וממנו למד את התורה, כעבור כאלף שנה, בא בדמות מלאך ללמוד תורה מרבי. רבנו הקדוש למד את תורתו מתלמידי תלמידי גזר תענית והוריד את רבי חייא ובניו כדי שיעמדו בתחנונים. אמר לי הרה"ג מל שליט"א שראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א בשיעור בביתו ביום ו' עש"ק במדבר, ערב ראש חודש סיוון תשס"ט. ביאר בסוגיא זו כך.

אלהו הנביא היה תלמיד של משה רבנו וממנו למד את התורה, כעבור כאלף שנה, בא בדמות מלאך ללמוד תורה מרבי. רבנו הקדוש למד את תורתו מתלמידי תלמידי גזר תענית והוריד את רבי חייא ובניו כדי שיעמדו בתחנונים. אמר לי הרה"ג מל שליט"א שראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן שליט"א בשיעור בביתו ביום ו' עש"ק במדבר, ערב ראש חודש סיוון תשס"ט. ביאר בסוגיא זו כך.

כאמור, באותו ראש חודש אליהו הנביא איחר לשיעורו של רבי, וביאר אליהו הנביא שהיה עסוק להקיץ את האבות לתפילת ראש חודש ולאחר מיכן להשיבן חזרה למנוחתן, ולא העמידן ביחד, כי תפילה משותפת של האבות כל כך חזקה שעשויה להביא את הגאולה בטרם הזמן שהקב"ה חושב כזמן הראוי לגאולה.

רבי התפעל מידיעה זו על כח תפילת צדיקים משותפת, וזם תפילת רבים של רבי חייא ובניו, כפי המסופר אכן פעלו בכח תפלתן שנענו על אחר בירידת גשמים, עד שבשמיים נרעשו מי גילה הסוד וכו'.

ויש להקשות, אחרי שרבי ראה שמשמייים מעכבים, ועתה זה לא הזמן הראוי לגאולה, והראיה שאליהו הנביא לא העמיד את האבות לתפילה ביחד, כדי שלא יועילו ברחמים, א"כ מדוע יזם את תפילת רבי חייא ובניו.

תירץ הגרא"ל שליט"א, יסוד גדול המתים לא חייבים להתפלל!!! אבל החיים חייבים להתפלל, לכן סבר רבי שיש לכנס את רבי חייא ובניו לתפילה. לא מוטל על האבות הקדושים לעמוד בתפילה, וכן אליהו הנביא הוא מלאך, אינו חייב להתפלל, ויש עליו הייתה תביעה שגילה את הסוד. אבל אנו החיים על פני האדמה חובתנו היא זכותנו לעמוד ולהתחנן על צער השכינה על שכונה שבגלות, שנזכה מהרה לבנית בית המקדש.

אין לסמוך על מעשה ניסים.

מבואר בגמ' שכאשר רבי חלה בעינו ריפא אותו שמואל ירחינאה. שואל היעב"ץ, אם מבואר שאליהו הנביא היה מבאי בית מדרשו של רבי (עי' במהר"ל אך ביאר), כפי המבואר שרק באותו ראש חודש איחר, א"כ מדוע נזקק רבי לדרוש אצל הרופאים היה לו לבקש דרך רפואה מאליהו הנביא.

וביאר היעב"ץ, שרבי לא רצה לסמוך על מעשה ניסים, אלא רק בדבר שיש בו השגה בדרך הטבע.

ניתן ללמוד מכך מוסר השכל גדול מאוד, אמת שעם ישראל מוגדרים כ"עם סגולה", אולם עיקר העבודה הוא להפנים את האמת לחיי העולם, ולא לדרוש בסגולות כי אם בדרך האמת. וזה שורש דבריו של היעב"ץ, הרי היה לרבי אפשרות לבקש רפואה מאליהו הנביא, הוא לא ביקש היות ועיקר העבודה שלנו היא בדרך הטבע, תפילה, לימוד ועל זה הדרך, ולא לדלג בין הסגולות שהם מעשה ניסים.

עפ"י, ניתן ליישב את דברי הסוגיא שאסף רבי את רבי חייא ובניו לתפילה על אף שראה שמשמייים עכבו, ולא הגיעה העת כמבואר שאליהו לא העמיד את האבות ביחד. וכפי שנזכר ששאל הגרא"ל שטיינמן שליט"א מדוע גזר רבי תפילה לאחר שראה שמשמייים מעכבים.

ואפשר לומר, אמנם ראה רבי שמעכבים משמייים, אך תפילות של מי שאינו בן אנוש מי אמר לנו שהם בדרכי התפילה.

תפילה פועלת מכח מציאות בעולם, כפי שחידש המהרש"א בקידושין (כט, ב) במעשה שהובא שם, בעירו של אביי היה שד בעל שבע ראשים שהיה בבית הנכנסת שמוץ לעיר, ולא יכלו להתגבר עליו. כאשר הגיע רב יעקב לעירו של אביי, אמר אביי שלא יתנו לרב יעקב לישן בביתם כדי שיצטרך לישן בבית הכנסת, ובכח תפילתו יהרוג את השד. שאל המהרש"א והרי אין סומכים על הנס וכו', ביאר המהרש"א תפילה עוזרת בדרך הטבע!!! כך הקב"ה הטביע בעולם שדבקות בבורא יתברך זה ע"י תפילה! זה פתרון לשלל בעיות ומצוקות שנעשים לאדם כדי שישבו לבוראו. ע"כ אין כאן ניכוי זכויות מחמת שעשו לו נס.

ואפשר שזה כוונת רבי להעמיד בתפילה את רבי חייא וכו', שכן הוא הדרך, תפילה של בני אנוש של האנשים המחויבים בתפילה זה דרך הטבע, שכן ציווה הבורא.

האם יש לציין את קברות הצדיקים?

מבואר בגמ' שר"ל ציין את קברות הצדיקים, ושלא מצא את קברו של רבי חייא הצטער. מדוע ציין ר"ל את מערות הצדיקים? ביאר רש"י כדי שלא יכשלו כהנים בטומאת מת. א"כ קשה מדוע לא ציין את כל הקברים, מדוע רק את נפשות הצדיקים. מתא רש"י כדי שלא תהא תקלה מחמת הצדיק.

אבל ביעב"ץ וכן ברש"י ביארו שציין את נפשות הצדיקים כדי שיוכלו להכיר את הקברים ולהתפלל שם.

בגמ' בשקלים (ז) לחדנו, תני רבי שמעון בן גמליאל אומר "אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן זכרונן". עי' בקרבן העדה וברבי"ש (סי' תכ"א) ובלתמיד הרשב"ש.

הענין במצבה הוא אות וזכרון לנפטר, אולם הצדיק דברי תורתו ודברי תלמודו הם זכרונו ולא צריך לעשות מצבה זכר לדבר זה.

כתב המאירי, הצדיקים המפורסמים והחכמים המובהקים אין צריך לבנות נפש על קבריהם דבריהם הם זכרונו ובמשלי החכמים נאמר לא מת מי שהחיווה דבריו וכן דרשו בסוגיא זו אגורה באהלך עולמים וכי עלה על לבו לחיות לעולם אלא כך אמר דוד רבנו של עולם אזכה שיהיו דברי נאמרם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. בלשון המאירי מבואר שאין צורך לבנות לצדיק מצבה היות ובין כך נזכר בפי העם ע"י תורתו. לכא' מוכח שאם ירצו לעשות לו מצבה אין בעיה בכך. כל הענין האמור שאין צורך. ולכך בסוגיא לפנינו כאשר ראה ר"ל שיכול להיות תקלה של טומאת כהן, ציין את נפשות הצדיקים.

כתב הרמב"ם (פי"ד מאבל ה"ד) ובנין נפש על הקבר. והצדיקים אין בנין להם נפש על קברותיהם שדבריהם הם זכרונו. ועי' באגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קנד) שהבין בדברי הסוגיא בשקלים, שיש איסור לבנות לצדיקים מצבה שהרי אין צורך שדבריהם זה זכרונו עד שהקשה, שלכאורה א"א לומר דהא יסתור לזה מהרבה דורות ממאות שנים קודם שעשו נפשות להצדיקים המפורסמים וצ"ע לדידהו איך הוא ענין מצבה לדידהו. (ועי' ש"ש)

בשול"ת כתב סופר (י"ד ס"ו קעח) הוקשה לו עניין זה האריך בכל הזרות היו בונים מצבות לצדיקים בעוד שמבואר, שאין עושים ציון לצדיק שדבריו אלו זכרונותיו. ודן שם בנוגע לציון אביו החתם בסופר. וכתב שם, שיש ב' עניינים בעשיית מצבה. א, עבור הנשמה. ע"י שיש ציון רואים ונזכרים בנפטר ומתפללים בעד אזכרת נשמתו וע"ז מתכפרים עונותיו ולפיכך נקראת המצה "נפש" שע"י הצדיק תיקון נפש. ב, יש עניין במצבה לחיים, כדי שיכירו מקום קבורתו של האדם ויתפללו עבור עצמו. וכל זכרי רבי שמעון בן גמליאל שאין עושים נפשות לצדיקים מתייחס לחלק הראשון שעניין המצבה לצורך הנפטר. ולצדיק אין צורך זה. אולם אנו בונים את הקברים לצורכינו שאנו נדע היכן לבקש מקודשא בריך שבוזכות הצדיקים וכו'.

בר"ש סיראלו כתב בפשיטות, כל העניין שלא לעשות ציונים לצדיקים הוא מחמת הזכרונם. אולם מקום הקבורה חייבים לציון מחמת דיני טומאה וטהרה ולכן מציינים מקום נ"ע. כפי המבואר בסוגיא לפנינו שר"ל מציון מערתא דרבנן. בשול"ת אגרות משה (ס' נז) נוקט שמחמת דברי הגמ' בשקלים, לא עשו קברות וציונים אצל האבות והאמהות ומה שעשה יעקב אבינו מצבה וסימן על קבורת רחל אמנו, זה היה ציוני מיוחד מהקב"ה כדי שיהיה מקום תפילה לבני בגלות. ונוקט שלפי דעת הרמב"ם אם עושה ציון לצדיק לכאורה זה פגיעה בו, וכביכול מסתן שהוא הנטמן אינו צדיק שהרי הצדיקים אינם צריכים ציון. אמנם הביא את המובא בספרים את נוסח המצבה על מצבת הר"ף ובודאי ששייך לומר שהוא בכלל הצדיקים. והניח בצ"ע.

בשול"ת שבט הלוי (ח"ג ס' קסב) הביא מהקדמונים שנהגו לציון אף על נפשות הצדיקים ועניינים הוא ע"פ קבלה כמבואר בספר מעבר יבוק (מאמר ה אות פח). ובשם הארי"ו ר"ח ויטאל.

לדף פו

חתי יש חשש של "זוגות"?

במעשה שחיפש שליח המלכות את רבה בר נחמני, מבואר בגמ' שישב לאכול ולשתות באכסניה וכאשר שתה ב' כוסות ופינו את השלחן, ניזוק מהשדים. ביאר רש"י שהשדים הממונים על הזוגות מזיקים את מי ששותה זוגות.

המקור לסכנה ב"זוגות" סוגיית הגמ' בפסחים (קט, ב) לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי וכו'. שואל התוס' רא"ש לפי המבואר שם בסוגיא (ק, ב) לאורח מותר לשתות ב' כוסות ואין חשש של זוגות, היות ואינו יודע מה בעל הבית יגיש לו ולכן הגדרת אורח זה כמו התכוון לשתות כוס אחת ונמלך ושתה עוד כוס, שאין הכוסות מצטרפים לגבי חשש זוגות. א"כ כאן שליח המלכות הוא בבחינת אורה, ומדוע ניזוק.

תירץ התוס' רא"ש ששליח המלכות מחמת חשיבותו נחשב לבעל הבית וברור שכל דבר שביקש יתנו לו, א"כ אין לו הגדרה של נמלך וככל שישתה יש צירוף של הכוסות לגבי "זוגות" ולכן כאשר סילקו את השלחן לאחר ששתה ב' כוסות ניזוק מאותם שדים.

שאלה הגמ' בפסחים (שם) איך תיקנו רבנן בליל הסדר שישתה ארבע כוסות, הרי יש סכנה מחמת זוגות. דעת רבינא, שאין בכך סכנה היות וגדר "זוגות", בדבר שיש צירוף בין אחד לשני וכאשר חסיים בזוג יכול להינזק. אולם ארבע כוסות שתיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד מצוה בפני עצמה וממילא אינם מצטרפים.

שואל רבינו דוד, חז"ל תיקנו ד' כוסות, כלומר שתיית ד' כוסות דרך חירות ואם שתה כוס אחת או שתיים לא עשה ולא כלום, א"כ מה שייך לומר כל אחת מצווה בפני עצמה. מחדש רבינו דוד, היות ואמרו שתקנת הד' כוסות היא על ד' מצוות, היינו "כוס של קידוש" "כוס על סיפור יצ"מ" "כוס של ברכת המזון" "כוס של הלל", א"כ אמנם התקנה הייתה של ד' כוסות, אולם אינם מצטרפים לחשש סכנה מפני "זוגות", כיון שלכל אחת יש מצווה והמצוות אינם קשורים זה בזה.

שם בגמ' מבואר בדברי עולא, עשרה כוסות אין בהם משום זוגות. עולא לטעמיה דאמר עולא ואמרי לה במתניתא תנא עשרה כוסות תיקנו חכמים בבית האבל, ואי סלקא דעתך עשרה כוסות יש בהן משום זוגות היכי קיימי רבנן ותקנו מילתא דאתי לידי סכנה. מכאן הוציאה הגמ' שאין חשש זוגות בעשר כוסות.

בתוס' (ד"ה עשרה) הוקשה להם הרי רבא אמר לעיל שאין חשש לזוגות כאשר יש בין הכוסות כוס של ברכה שאינו מצטרף לרע. לכן אמרו תוס' שעולא חולק על דברי רבא וסבר עולא שאף כאשר יש כוס של ברכה מצטרף לגבי זוגות, אך למד שבעשר כוסות אין חשש של זוגות.

אומר הרשב"ם (עשרה כוסות) שבודאי שביותר מעשר כוסות אין חשש זוגות. בתוס' רא"ש נקט שכל מה שאין חשש זה דווקא לגבי "זוגות", היינו מזיקים אולם חשש כשפים, עדיין יש שהרי בגמ' הביאו מעשה שהיה חשש אף במאה כוסות. ובאמת צריך לעיין, אם עדיין יש חשש של כשפים האריך תיקנו רבנן ולא חששו לכשפים. כמו שהקשתה הגמ' על ד' כוסות מדוע לא חששו לזוגות כך יש להקשות לגבי כשפים כך הק' הרש"ש.

בשול"ת חות יאיר (ס' כה) הקשה מיאיר גיסא, אם מצאנו בבית אבל שחז"ל תיקנו י' כוסות והקשו בגמ' הרי יש חשש של זוגות. ומכח תקנת חז"ל הוכיחו בגמ' שאין חשש לזוגות ב' כוסות. אף על קושיית הגמ' בתחילת הסוגיא שהקשו איך תיקנו חז"ל ד' כוסות הרי נחשוש לזוגות. שהגמ' תוכיח את חז"ל תיקנו ד' כוסות, מוכח שאין חשש של זוגות. בדיוק כמו שהגמ' תירצה על בית האבל שתיקנו לומר בו ברכה על י' כוסות.

אומר החות יאיר (ס' כו) בבית האבל לא חששו לכשפים היות ואין זה דבר קבוע אלא באקראי ובאופן ארעי אין חשש של כשפים. רק בד' כוסות ששתיים קבועה ובכל ישראל חששו לכשפים. ובכך לכאורה מתורצת אף

קושיית הרש"ש שבדרך ארעי אין אף חשש של כשפים ולא רק חשש של זוגות.

גדולה הכנסת אורחים כקבלת פני שכניה!

מבואר בגמ', שבאותו היום יום השלישי לחילתו של אברהם אבינו, ובא הקב"ה לבקר את החולה, וכדי שלא יטרח אברהם אבינו באורחים הוציא חמה מנרתיקה. אברהם התאמץ לקבל אורחים ושלח את אליעזר לבדוק אם יש אורחים, כאשר חזר אליעזר ואמר שאין אורחים, אמר אברהם אבינו אין נאמנות לעבדים ויצא לחפש בעצמו. כאשר יצא אברהם אבינו ראה את הקב"ה עומד על הפתח ואמר להקב"ה "אל נא תעבור מעל עבדך", וכו'.

הביאו תוס' (ד"ה חזייה) שכיון שרצה אברהם אבינו לקבל את האורחים ביקש מהשכינה להמתין עד שיכניס את האורחים, ומכאן למדו שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכניה.

שואלים העולם, אמת! למדנו מאברהם אבינו ש"גדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכניה", אנו יודעים ולמדנו דין זה מאברהם, אבל מהיכן אברהם אבינו למד דין זה.

ושמעתי מאת הרב מ. ש. שליט"א, וכמדומה שהביא בשם הנודע ביהודה, שאברהם למד את הלכה מהמציאות, וכך, אברהם אבינו היה לאחר ברית מילה, כדי שלא יטרח אבי האומה בהכנסת אורחים הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, והיה חום רב בעולם עד שאנשים לא יצאו מפתח ביתם. באותה שעה הקב"ה מדבר עם אברהם, ורואה אברהם אבינו אורחים, הוקשה לאברהם בשביל מה הקב"ה הוציא את החמה, כדי שלא יבואו אלי אורחים. הרי הוא מדבר עימי, ואסור יהיה לי לקבל את פניהם.

אמר אברהם אבינו, כדי למנוע ממני לקבל אורחים מספיק שהקב"ה ידבר עימי והיה אסור לי לעזוב את קבלת פני השכינה, עבור מה נזקק הקב"ה להביא נס לעולם להוציא חמה מנרתיקה. בהכרח, שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכניה. היינו ממה שלא מספיק מה שהקב"ה דיבר עם אברהם, כדי שלא יצא לקבל אורחים בהכרח שאף אם הקב"ה מדבר עימו זה לא מונע מלקבל אורחים ומכאן שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכניה.

למדנו בגמ' שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכניה. מעלה מיוחדת למכניס אורחים שאף לצורך מצוה זו התירו את אסור טירחה בשבת.

ובאמת צריך להשכיל, מה המיוחד בהכנסת אורחים עד שגדולה הכנסת אורחים מקבלת פני שכניה. מדוע? מה מיוחד בהכנסת אורחים?

עוד אמרו בגמ' בשבת (קכז) שהמשנה כרכה את דין טלטול מוקצה בהזזת קופות של תבן מפני האורחים ומפני ביטול בית המדרש, לא התירו לאדם לטלטל את קופות התבן לצורך עצמו רק כאשר יש בזה צורך אורחים או ביטול בית המדרש. ביאר רב דימי בגמ' (שם) שגדולה הכנסת אורחים יותר מהשכמת בית המדרש, שהרי המשנה כרכה יחד הדין ועוד הקדימה את הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה. מה המעלה הגדולה בהכנסת אורחים?

הביאור ע"פ המהר"ל (בחייושי אגדות בשבת קכז) בהכנסת אורחים שמכבדם יש להתבונן מדוע האדם מכבד את אורחיו. הרי בסה"כ גורמים הם לו לטרחא, לסדר עברום מקום ישיבה, לינה ולהכין להם אוכל וכו'. מדוע אדם טורח בזה? אמת, מצוה היא ואנו בני ישראל מקיימים המצוות ברצינות והידור. אולם מה יסוד מצווה זו.

כתב רבינו יונה, כאשר אדם מכבד את רעהו כי הוא נברא של הקב"ה, אדם מכבד את בן המלך אז בהכרח הוא מוקיר ומכבד את המלך. זהו העומק בהכנסת אורחים מקבלת פני השכינה אדם מיישראל שמכניס אורחים ומכבדם כי הם בני המלך אז הפנימיות של המצווה כי הוא מכבד את המלך. אומר המהר"ל, אדם הרי לא יכול לכבד את קודשא בריך הוא, כיון שלא יראני האדם וחי, אך ע"י הכנסת אורחים הוא מתקרב אל השכינה. וכתב אחי המהר"ל בספרו ספר החיים שע"י מצוות הכנסת אורחים הוא יזדרז בעבודת ד' שהאדם ילמד ק"ו בעצמו, אם לחברי אני עושה כך וכך, אז בודאי שראוי לעשות המצות ביותר שלמות.

מידה כנגד מידה

מבואר שלשיתת רב, מה שעשה אברהם אבינו בעצמו עשה הקב"ה לבניו בעצמו. מה שעה ע"י שליח אף הקב"ה עשה ע"י שליח. "ואל הבקר רץ אברהם" כנגד זה "ורוח נסע מאת ד'" לגבי השלו שהיה במדבר. "ויקה חמה וחלב", "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים" בירידת המן במדבר. "והוא עומד עליהם תחת העץ", לגבי באר המים "הנני עמד לפניך שם על הצור". "ואברהם הלך עמם לשלחם" כנגד זה "וד' הלך לפניו יומם". את המים לא נתן אברהם אבינו אלא אמר להם, "ויקה נא מעט מים", וכך במים של בני ישראל "והיכת בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם".

ובאמת צריך להבין, מדוע אברהם אבינו לא הגיש להם את המים, אלא אמר להם לקחת בעצמם?

הובא ביקרא דאורייתא, שאברהם אבינו עשה בעצמו רק את הדברים השייכים לעיקר מצוות הכנסת אורחים. לקיחת המים לצורך נקיון הרגליים סבר אברהם אבינו שאינה מגוף מצוות הכנסת אורחים, שהרי היה סבור שבם ערבים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד אברהם אבינו לא להכניס לביתו עבודת אלילים. א"כ כל סיבת המים היא מחמת הקפדתו של אברהם אבינו שלא יהיה ביתו עבודה זרה, ולא קשור למצוות הכנסת אורחים, לכן לא טרח להביא בעצמו.

אמנם בגור אריה למהר"ל ביאר, שדקדק אברהם אבינו במצוות הכנסת אורחים ורצה להביא את כל הדברים לפני האורחים במהירות הגדולה, ולא היה שייך שיביא הכל ביחד, לכן את הלחם הביא בעצמו כדי להראות שנותן בעין טובה, היות ובלחם יש חסרון כיס ואם היה מביא ע"י שליח היה נראה שלא נתן בעין יפה. אך את המים לא הביא בעצמו מחמת שרצה להביא את הלחם.